

Володимир Левикін,
к.і.н., н.с., Інститут археографії та джерелознавства
ім. М. С. Грушевського НАН України
(Київ, Україна), levykin@i.ua

ТАТУЮВАННЯ НІМЕЦЬКИХ ТА ЯПОНСЬКИХ ВІЙСЬКОВОПОЛОНЕНИХ

У статті розглянуто деякі аспекти історії татуювань у військах III Рейху. Досліджено причини появи есесівських татуювань, їх особливості та наслідки для їх власників. Представлено малюнки пам'ятних татуювань солдатів Вермахту (скопійовані в радянському полоні) та показані причини їх виникнення.

Ключові слова: татуювання, війська СС, військовополонені, полон.

Культурний феномен «незгладимих знаків» на тілі супроводжує історію людства щонайменше 6 тисяч років, хоча швидше за все, коріння цього явища слід шукати ще в більш давньому часі¹. Згадки про звичай нанесення знаків на тіло (татуювань) зустрічаються навіть у Біблії (Левіт, 19, 28). Представники різних культур, народів, люди різного віку і соціального статусу прикрашали та продовжують прикрашати своє тіло малюнками, що нерідко мають сакральне значення або є засобом самовираження людини.

Якщо татуювання мешканця Океанії дають можливість простежити життєвий шлях їх власника, доленосні події його життя, то і сучасні татуювання, певною мірою, містять у собі подібну інформацію про життєвий шлях людини. Навряд чи той, хто не має відношення до флоту, стане робити татуювання з малюнком конкретного корабля (див. мал. 19, 20).

Важко віднайти принципову різницю між психологічними мотиваціями німецького курсанта льотного училища, який прикрашав себе малюнком літака та написом «Тут я вдома» (мал. 9) та юнака архаїчної культури, що успішно пройшов обряд ініціації і мав право прикрашати себе знаками приналежності до певного роду. І в першому, і в другому випадку татуювання несло в собі значення «Я свій, я звідси». Подібними міркуваннями керувалися і німецькі підводники часів Другої Світової війни, прикрашаючи свої субмарини офіційно забороненими малюнками. Моду на персональний малюнок на рубці підводного човна ввів командир U-47, герой підводної війни Гюнтер Прін, зобразивши дихаючого вогнем Тільця. Карл Дьоніц, командувач німецького підводного флоту, вимагав замальовувати подібні знаки,

¹ Медникова М. Б. Незгладимые знаки. Татуировка как исторический источник. – СПб.: Языки славянской культуры, 2007. – 218 с.

але підводники не поспішали виконувати цей наказ. Це був чи не єдиний випадок невиконання наказу «татечка Дьоніца». Усміхнена риба-меч, яка спочатку була символом підводного човна U-96, стала знаком для всієї 9-ої флотилії. Іноді в таких малюнках знаходили відображення особливості прізвища командира субмарини. Наприклад, у командирів Шнеє (Schnee – «сніг») та Льове (Löwe – «лев») на бойових рубках було намальовано сніговики та лева відповідно. На субмарині U-666, командира якої звали Герберт Енгель (Engel – «янгол»), був зображений грішний янгол². Не лише німці прикрашали свої бойові машини персональними емблемами: за іронією долі, англійський есмінець «Уокер» («Walker»), що мав славу найбільш вдалого мисливця за підводними човнами, носив таку саму емблему – кінська підкова, як і потоплена ним 17 березня 1941 року німецька субмарина U-99 знаменитого капітан-лейтенанта Отто Кречмера³. Позначали свої бойові машини персональними емблемами також і радянські танкісти. Тому не викликає здивування той факт, що люди намагалися відобразити свій статус, виокремитися не лише на загальному рівні (наприклад, емблема корабля), а і на особистісному (татуювання). Як писав Карл-Густав Юнг, вища мета людського існування – це процес «індивідуації».

Об'єктом цієї розвідки обрано два види татуювань як певного культурного феномену, що свідчив про приналежність людини до певного військового об'єднання: так звані есесівські татуювання, які відіграли трагічну роль у житті їх носіїв, а також звичайні пам'ятні татуювання, що були скопійовані в радянському полоні у військовополонених німців та японців.

Вивчення гуманітарних аспектів будь-якого явища передбачає якомога повніше охоплення кола питань, що виникають при розгляді проблеми. Певною мірою це стосується дослідження такого своєрідного та особливого співтовариства як військовополонені, що за всіх часів вирізнялися замкнутістю і закритістю. Не стало винятком і питання полону у СРСР під час та після закінчення Другої світової війни.

Намагання тоталітарної влади отримати повний контроль не лише над тілами, й над душами такої своєрідної локальної спільноти як полонені солдати ворожих армій, тривали до самого моменту їх репатріації. За таких умов татуювання, якого було досить проблематично позбавитись, ставало одним зі специфічних індивідуальних знаків, що їх могли собі дозволити бранці.

Навколо татуювань СС донині існує багато міфів та чуток. Виникнення такої доволі заплутаної ситуації спричинено таємничістю самої організації СС. Навіть зараз важко віднайти інформацію про подібні татуювання через

² *Курюшин М. Ю.* Стальные гробы Рейха. – М.: Вече, 1999. – С. 22.

³ Там само. – С. 84.

те, що люди, які їх мали, не були схильні оприлюднювати ці зображення, навіть якщо вони і не соромилися свого минулого. Складною є і ситуація з фотографіями подібних татуювань. Проте існують спогади, в яких ідеться про власний досвід відносно того, що стосується есесівських татуювань⁴.

За деякими відомостями, історію татуювань групи крові для СС-манів започаткував військовий злочинець, імперський лікар СС доктор Ернст Гравіц, який запропонував ввести татуювання для членів та солдатів СС. За наказом райхсфюрера СС Г. Гімлера, з 1935 року у Allgemeine SS (загальних СС), Waffen SS (військах СС), SS-Totenkopfverbände (частинах СС «Мертва голова», що охороняли концтабори) було запроваджено татуювання для сприятливіших умов надання допомоги пораненим⁵. Татуювання мало вигляд латинських літер (на початку війни літери писалися готичним шрифтом), що вказували на групу крові військовослужбовців. Колір татуювання не був регламентований.



Мал. 1. Літера «О» – перша група крові⁶.



Мал. 2.

Також перша група крові⁷.

Літерою «В» позначалася третя група крові (на жаль, нам не вдалося виявити фото).

Літери висотою від 7 мм до 1 см, шириною від 5 мм до 1 см наносилися на внутрішню поверхню лівої руки на 20 см вище ліктя. Місце розташування

⁴ Forbes, R. For Europe: The French Volunteers of the Waffen-SS. – London, Helion & Co Ltd, 2006; George Lepre - Himmler's Bosnian Division: The Waffen-SS Handschar Division 1943-1945.

⁵ Сторінка “Léon Degrell” сайту /<http://home.arcor.de/sturmbrigade/Blutgruppe/Blutgruppe.htm>.

⁶ Сторінка “Léon Degrell” сайту /<http://home.arcor.de/sturmbrigade/Blutgruppe/Blutgruppe.htm>.

⁷ Форум военных коллекционеров WW2/<http://ww2.ru/forum/index.php?s=5397562815836c68c212c57d5e7cf4c0&act=attach&type=post&id=248307>.



Мал. 3. Літера «А» – друга група⁸.



Мал. 4. «AB» – четверта група⁹.

татування було обрано не випадково: аналіз поранень часів Першої світової війни показав, що ця ділянка поверхні тіла є найменш уразливою, і навіть у разі отримання сильних опіків залишається неушкодженою. Резус-фактор, відкритий у 1937 році, не позначався у татуванні і практично не враховувався під час війни¹⁰. За деякими відомостями, поряд з групою крові татуювалася руна «Тір» або «Тюр», що символізувала непримиренність у бою¹¹.



Мал. 5.

Татування зі знаком групи крові робив новобранцям військовий лікар під час проходження ними навчання в підготовчих таборах. Як правило, татування не мали вищі офіцери СС та деякі іноземні добровольці у військах СС. Втім, мали місце винятки. Наприклад, військовий злочинець оберштурмбанфіюрер СС Карл Адольф Ейхман, який очолював відділ IV D4 Головного управління імперської безпеки (RSHA), один із організаторів геноциду євреїв у Європі, також мав татування і не міг приховати своєї приналежності до СС, і тому під час взяття в полон назвався лейтенантом 22-ї бронекавалерійської дивізії СС Отто Екманом із розрахунком, що для американців прізвище Екман звучить майже так як Ейхман (на випадок, якщо хтось з колишніх знайомих окликне його)¹².

⁸ Сторінка “Léon Degrell” сайту /<http://home.arcor.de/sturmbrigade/Blutgruppe/Blutgruppe.htm>.

⁹ Форум военных коллекционеров WW2 <http://ww2.ru/forum/index.php?s=5397562815836c68c212c57d5e7cf4c0&act=attach&type=post&id=248284>.

¹⁰ Залесский К. СС. Охранные отряды НСДАП. – М., Язуа, Эксмо, 2004. – 656 с.

¹¹ Форум сайту REIBERT.info/<http://reibert.info/ss/03/02/index.htm>.

¹² Абаринов, Владимир. Его опознал слепой <http://www.sovsekretno.ru/magazines/article/1614>.

Іноді татуювання отримували солдати, які не були членами СС, або солдатами військ СС. Доволі часто це відбувалося під час лікування у госпіталях СС.



Мал. 6. Американський сатиричний малюнок свідчить, що колишні есесівці, власники татуювань, різними засобами намагалися позбутися цього компрометуючого знаку¹³.

2. Війська СС – весь особовий склад до майора і весь персонал концентраційних таборів.»¹⁵.

Тому військовополонені, які потрапили в полон на Заході і на Сході, однаково намагалися позбавитися компрометуючих татуювань, часто це робилося за допомогою лікарів-військовополонених¹⁶.

¹³ Форум военных коллекционеров WW2 <http://ww2.ru/forum/index.php?s=5397562815836c68c212c57d5e7cf4c0&act=attach&type=post&id=97302>.

¹⁴ Спільний орган СРСР, США, Великобританії, Франції, створений ними для здійснення верховної влади в Німеччині на час виконання останньою вимог з безумовною капітуляцією.

¹⁵ Военнопленные в СССР. 1939-1956. Документы и материалы / Сост. М. М. Загорулько, С. Г. Сидоров, Т. В. Царевская / Под ред. проф. М. М. Загорулько. – М.: Логос, 2000. – С. 746, 749.

¹⁶ Русский архив: Великая Отечественная война. Иностранные военнопленные второй мировой войны в СССР. Т. 24 (13) / Под общ. ред. В. А. Золотарева. – М.: ТЕРРА, 1996. – 560 с.: ил.

Треба зазначити, що навіть формальна приналежність до СС вважалася приводом для репресій. Згідно з директивою № 38 Контрольної ради в Німеччині¹⁴, до головних військових злочинців належали:

«1. Загальні СС (Allgemeine SS) – всі офіцери охоронних загонів (Schutzstaffel, або SS) від лейтенанта (Untersturmfuhrer) та вище, а також всі, хто мав аналогічні почесні звання СС (Ehrenamtliches SS-Mitglied).

2. Війська СС (Waffen SS) – всі офіцери від чина майора (Sturmabfuhrer) і вище. Всі учасники з'єднань «Мертва голова» та лейбштандарту «Адольф Гітлер». Всі члени допоміжних загонів СС концентраційних таборів.

Військовими злочинцями, які також підлягали виявленню в таборах для військовополонених та інтернованих, вважалися:

1. Загальні СС і його організації – всі члени до унтерштурмфюрера, зокрема так звані «співдіючі члени».

Георг Лепре, колишній службовець 13-ї гірськострілецької дивізії СС «Хандшар» (хорватська №1), згадував, що перебуваючи у полоні в таборі для військовополонених Тамсвег, за два-три дні вивів татуювання за допомогою водневих компресів, що дав йому лікар з 14-ої дивізії СС (рани гоїлися ще 2-3 тижні). Завдяки цьому він вдало пройшов два медичних огляди, приховавши свою приналежність до СС¹⁷.

Татуювання СС слугувало одним із основних чинників заборони відправки додому конкретних бранців під час репатріації військовополонених у 1945 році. Наприклад, у «Розпорядженні міністра внутрішніх справ Союзу РСР №465 міністрам внутрішніх справ республік, начальникам УМВС по краям і областям, заступникам начальників управлінь таборів МВС для військовополонених з оперативної роботи про факти незаконної репатріації військовополонених із таборів МВС» від 21 червня 1945 року, підписаному заступником міністра внутрішніх справ СРСР генералом армії І.І. Масленниковим, наводяться факти, з яких видно, що саме татуювання стали причиною виявлення приналежності бранців до СС та зняття їх із потягів, що везли їх на Батьківщину.

«...17 травня 1949 року з ешелону № 98159 (відправник — табір № 99 УМВС по Карагандинській області) знято 6 військовополонених, з яких військовополонені Деринг, Гроховина і Леск з явними татуюваннями про їхню службу в частинах СС.... 13 червня 1949 року з ешелону № 98227 (відправник — УПВІ МВС Латвійської РСР) знято 9 військовополонених, з них у військовополонених Вагнера, Цюріха, Лампа, Козиуля, Кравчека, Крафта, Трапчака і Вельмана були виявлені явні татуювання, що свідчать про їхню службу в частинах СС... 16 червня 1949 року з ешелону № 98240 (відправник — табір № 119 МВС Татарської АРСР) знято 2 військовополонених — Фішера і Ломана, у яких були виявлені явні татуювання, що свідчать про службу в частинах СС»¹⁸.

Як зазначалося вище, позбавитися небезпечного татуювання було доволі проблематично. Це дало можливість НКВС за цією ознакою відбирати контингент, із яким надалі працювали наполегливо та плідно. Для роз'яснень тим, хто займався пошуком татуювань, була видана «Директива Народного комісара внутрішніх справ СРСР № 216 народним комісарам внутрішніх справ Союзних та Автономних республік, начальникам управлінь НКВС країв та областей про проведення медичного огляду військовополонених німців із метою виявлення татуювання» від 22 листопада 1945 року, підписана

¹⁷ Сайт Axis History Forum, стаття Blood Group Tattoo <http://www.axishistory.com/index.php?id=2030>.

¹⁸ Русский архив: Великая Отечественная. Немецкие военнопленные в СССР 1941–1955 гг.: Документы и материалы. Т. 24 (13–2). – М.: ТЕРРА, 1999. – С.441.

заступником народного комісара внутрішніх справ СРСР генерал-полковником С.Н. Кругловим, де в деталях розписувалася процедура виявлення есесівського татуювання і подальших санкцій.

«За наявними агентурно-слідчими відомостями, військовополонені колишньої німецької армії, які служили в частинах СС і поліцейських формуваннях, мають на передпліччі лівої руки з внутрішньої сторони татуйовані літери: «А», «О», «В», «АВ», які позначають групу крові й одночасно особисту приналежність військовослужбовців німецької армії до військ СС, що вони в більшості випадків приховують.

Так, проведеним у таборі НКВС № 27 медичним оглядом військовополонених було виявлено за татуюванням 39 німецьких офіцерів і солдатів, що приховували свою приналежність до військ СС і визнали це під час проведення розслідування.

Такими ж є відомості в УНКВС по Свердловській області, при чому існують дані, що деякі есесівці, вважаючи, що татуювання може їх у кінцевому рахунку викрити, мають намір за допомогою військовополонених лікарів видалити татуювання.

Пропонується:

1. Провести з метою виявлення військовослужбовців частин СС, що переховуються, в усіх таборах у п'ятиденний термін медичний огляд військовополонених німецької армії.

2. Узяти всіх військовополонених, у яких буде виявлено вищевказаного характеру татуювання, як есесівців на оперативний облік. Усіх їх надалі активно розробляти як ймовірних учасників звірств і злодіянь та як співробітників німецьких розвідувальних органів.

3. Про результати медичного огляду військовополонених доповісти негайно по його проведенні в оперативне управління ГУПВІ НКВС СРСР»¹⁹.

Пізніше, при підготовці відкритих судових процесів над військовими злочинцями, есесівське татуювання фігурувало також як один із головних чинників для визначення провини колишнього військовослужбовця. Наприклад, в орієнтуванні, яке звалося «Директива МВС СРСР № 230 про виявлення серед військовополонених осіб, що служили в військах СС та що приймали участь у масових звірствах на окупованій території СРСР» від 20 вересня 1946 року, підписаному заступником міністра внутрішніх справ Союзу РСР генерал-полковником В.В. Чернишовим, пропонувалося:

«...насамперед перевірити облікові справи, заведені на військовополонених, і по ним скласти списки тих, що служили в дивізіях «Мертва голова».

¹⁹ Русский архив: Великая Отечественная война. Иностранные военнопленные второй мировой войны в СССР. Т. 24 (13) / Под общ. ред. В. А. Золотарева. – М.: ТЕРРА, 1996. – С. 269–270.

З огляду на те, що більшість тих, хто служив у частинах СС, приховують це, одночасно з перевіркою особистих справ необхідно організувати агентурну роботу з виявлення військовополонених, що служили в зазначених дивізіях, а також використовувати результати проведених медичних оглядів, у процесі яких були виявлені СС-івці за наявними у них татуюваннями»²⁰
[підкреслено автором – Л.В.]

У «Розпорядженні начальника ГУПВІ МВС СРСР міністрам внутрішніх справ Союзних та Автономних республік, начальникам управлінь МВС країв та областей, начальникам оперативних відділень таборів для військовополонених про посилення оперативної та слідчої роботи з виявлення серед військовополонених учасників звірств і злочинів на окупованій території» за № 52/4517 від 15 травня 1948 року рекомендується:

«...3. Смілише переходити від оперативної розробки до активних слідчих дій, особливо по встановленим за татуюваннями есесівцям і особам, узятим на облік за директивою МВС № 00285»²¹.

В «Інструкції з фільтрації військовополонених, що перебувають на оперативному обліку» від 16 липня 1949 року, підписаної заступником начальника ГУПВІ МВС СРСР А. Кобуловим вказувалося:

«...у справі військовополоненого, узятого на оперативний облік, повинні бути наступні документи: спеціальна анкета з вичерпними відповідями на всі питання; власноручно написана біографія; довідка медогляду для виявлення татуювання [підкреслено автором – Л.В.], свідчення про службу в СС, протокол допиту підзвітної особи і свідків з військовополонених... висновок оперативного відділу табору по цим матеріалам про необхідність залучення підзвітної особи до судової відповідальності чи про можливість репатріації, якщо відсутні конкретні матеріали його вини»²².

Іноді зустрічаються відомості про татуювання подвоєної руни «Зіг» або навіть номеру партійного квитка НСДАП. Ми не знайшли будь якого згадування про це і, скоріше за все, ці відомості є фольклором, що не містить під собою реального підґрунтя.



Мал. 7.

¹⁹ Русский архив: Великая Отечественная война. Иностранные военнопленные второй мировой войны в СССР. Т. 24 (13) / Под общ. ред. В. А. Золотарева. – М.: ТЕРРА, 1996. – С. 269–270.

²⁰ Военнопленные в СССР. 1939–1956. Документы и материалы / Сост. М. М. Загоруйко, С. Г. Сидоров, Т. В. Царевская / Под ред. проф. М. М. Загоруйко. – М.: Логос, 2000. – С. 741.

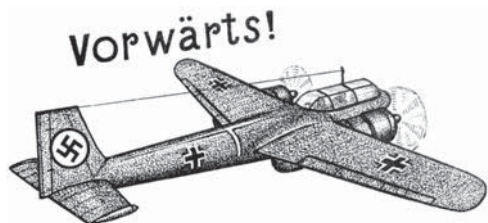
²¹ Русский архив: Великая Отечественная. Немецкие военнопленные в СССР 1941–1955 гг.: Сборник документов и материалов. Кн. 2. Т. 24 (13–3). – М.: ТЕРРА – Книжный клуб, 2002. – С. 324.

²² Там же. – С. 329.

З огляду на вищевказане, можна дійти висновку, що есесівське татування, яке не несло в собі ніякого сакрального смислу, і не гарантувало навіть приналежність його носія до СС, а було лише утилітарним знаком, що дозволяв отримати більше шансів вижити на полі бою при пораненні, тим не менш створювало додаткові, іноді дуже серйозні, проблеми для бранців у полоні.

Окрім татування з даними про групу крові, за деякими відомостями, іноземні військовополонені, що перебували в радянському полоні, мали і інші татування. Слугували вони переважно звичайними знаками приналежності до певного роду військ, як то підводники, моряки, артилеристи, танкісти, пілоти. Досить відомий на Заході як збирач радянських кримінальних татувань, колишній майор МВС СРСР Данциг Балдаєв, свідчення якого є досить неоднозначними, у своєму альбомі татувань ув'язнених²³ присвячує великий розділ татуванням, які він скопіював у німецьких та японських військовополонених, що перебували в таборах СРСР з 1940-х до середини 1950-х років. За часів своєї служби у МВС він зустрічався і з військовополоненими, копіював їх татування і слухав їх пояснення. З цих пояснень видно, що переважну більшість татувань було зроблено під час служби чи під час навчання. Тобто однозначно до того, як фігурант потрапив у полон.

(Малюнки та пояснення до них взяті з вказаного альбому).



Мал. 8. Татування військовополоненого – льотчика «Люфтваффе». Скопійоване в Нижньому Тагілі в 1950 році.



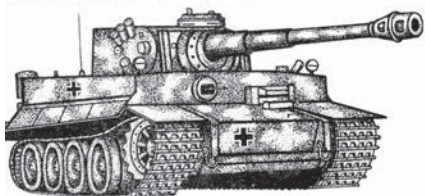
Мал. 9. Татування німецького військовополоненого – льотчика «Люфтваффе». Скопійоване в Нижньому Тагілу в 1950 році. «Татування моє було зроблено в льотному училищі під м. Дюссельдорфом. 1938 р.»



Мал. 10. Татування німецького військовополоненого – артилериста. Скопійоване в таборі для військовополонених. Л-д. 1949 р.

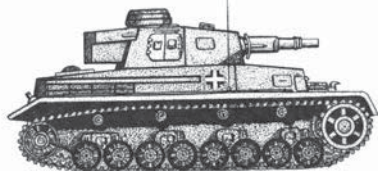
²³ Балдаєв Д. Татуировки заключенных (альбом ветерана МВД, 1948–2000 гг.) Издательство: СПб., Лимбус Пресс, 2006, 168 с.

Танковая дивизия СС „Великая Германия“



Мал. 11. Татуювання військовополоненого, колишнього офіцера танкової дивізії СС «Велика Німеччина». Скопійоване в таборі для військовополонених. Нижній Тагіл. 1950 р. «Я потрапив у полон узимку 1944 року. Такі татуювання в нашій дивізії були в багатьох».

126 БРИГАДА 3-й ТАНКОВОЙ АРМИИ



Мал. 12. Татуювання німецького військовополоненого, що воював у 126-й Бригаді 3-ї танкової армії Вермахту. Скопійоване в таборі для військовополонених. Нижній Тагіл, у 1950 р. «Мені зробив татуювання мій друг-танкіст, художник, коли ми були у Франції після боїв на відпочинку».

3-й ТАНКОВЫЙ КОРПУС



ВОЙСК СС ГЕРМАНИИ

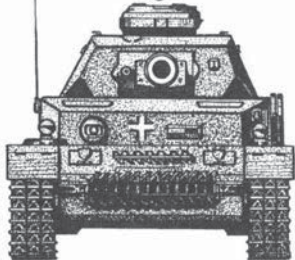


Мал. 13. Татуювання військовополоненого, що служив в 3-му танковому корпусі військ СС. Скопійоване в таборі для військовополонених. Свердловськ. 1950 р.



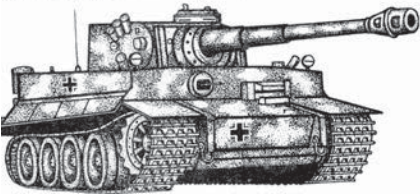
Мал. 14. Татуювання німецького військовополоненого, що воював у танковій дивізії СС «Мертва Голова». Скопійоване в таборі для військовополонених у Свердловській обл. 1950 р.

Танковая дивизия «Викинг»



Мал. 15. Татуювання німецького військовополоненого – офіцера танкової дивізії СС «Вікінг». Скопійоване в таборі для військовополонених. Свердловськ. 1950 р.

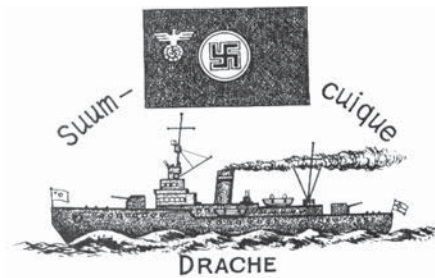
Танковая дивизия СС „Великая Германия“



Мал. 16 Пам'ятне татуювання німецького військового моряка. Скопійоване в таборі для військовополонених. Л-д. 1949 р. На татуюванні зображений штандарт адмірала флоту гітлерівської Германії і щогловий прапор. Військовополонений служив інженером-механіком на флагманському крейсері «Емден».



Мал. 17. Пам'ятне татуювання німецького військового моряка. Скопійоване в таборі для військовополонених. Свердловськ. 1950 р. На татуюванні зображений державний прапор гітлерівської Германії, кормовий прапор Військово-морських сил рейху і знаменитий фашистський лінкор «Адмірал Шеєр». Військовополонений служив на ньому електриком з 1940 по 1944 рік. У полон потрапив у Польщі, знаходячись на лікуванні в госпіталі.



Мал. 18. Пам'ятне татуювання військовополоненого. Скопійоване в таборі для військовополонених. Л-д. 1949 р. Носій татуювання служив у Допоміжному флоті боцманом. У полон потрапив в Естонії в 1944 році після поранення. (Був захований естонською родиною, імовірно, із прибалтійських німців, але хтось видав.) Угорі татуювання – прапор Допоміжного військово-морського флоту гітлерівської Німеччини.



Мал. 19. Пам'ятне татуювання німецького військового моряка. Скопійоване в Нижньому Тагілі в 1945 році. Військовополонений, носій татуювання, служив артилеристом на знаменитому лінкорі «Тирпиц». У полон потрапив у госпіталі м. Шверина в 1945 році.



Мал. 20, 21. З патріотичних пам'ятних татуювань німецьких військовополонених, що були військовими моряками, зібрані у таборах військовополонених у Ленінграді, Свердловську, Нижньому Тагілі, Челябінську. Так звані «штатні» наколки. 1949-1954 р. Розташовувалися на плечі, подібно військовому шеврону.



Мал. 22. Художнє татуювання німецького військовополоненого, колишнього підводника. Скопійоване в таборі для військовополонених. Л-д. 1950 р.



Мал. 23. Художнє татуювання німецького військовополоненого. Скопійоване в таборі для військовополонених. Свердловськ. 1950 р. Військовополонений закінчив морське радіоучилище в м. Росток, плавав на крейсерах і есмінцях. У полон потрапив у Східній Пруссії.



Мал. 24. Татуювання японського військовополоненого, піхотинця. Скопійовано в таборі для військовополонених у Хабаровську. 1950 р.



Мал. 25. Татуювання японського військовополоненого, офіцера. Скопійоване в таборі для військовополонених у Хабаровську. 1950 р.



Мал. 26. Татуювання військовополоненого японця, артилериста. Скопійоване в таборі для військовополонених «Іркутськ-2» (Іннокентьєвськ) у 1950 році. Текст перекладено на російську мову²⁴.

Беручи до уваги написи на деяких татуюваннях російською мовою, достовірність зображень може викликати сумніви, але те, що татуювання перемальовувалися, а не фотографувалися, дозволяє припустити, що переклад тексту на татуюваннях зроблений самим Д. С. Балдаєвим.

Також відомості про певні татуювання у німецьких військовослужбовців можна зустріти в Інтернеті на форумах, присвячених історії Другої світової війни та конкретно збройним силам III Рейху. Звісно, до подібної інформації слід ставитися обережно, але це практично єдине доступне джерело інформації у наш час. Так, наприклад, учасник історичного інтернет-форуму у повідомленні від 22.02.2008 пише, що у 1984 році, ще в колишній НДР на пляжі у людини похилого віку бачив татуювання у вигляді русалки, що тримала в руках корабельну міну, а під малюнком напівколом підпис «Данциг»²⁵.

При вивченні питання есесівських татуювань ми стикнулися з більш загальною проблемою – існування татуювань в принципі у іноземних військовополонених, впливу цих позначок, малюнків на тілі людини на її подальшу долю в полоні. І якщо есесівські татуювання часто несли чималі неприємності для свого носія, то пам'ятні татуювання лише свідчили про службу в певних частинах і військах і не позначалися на долі військовополоненого (за деякими виключеннями, наприклад, якщо на татуюванні чітко вказувалася приналежність до військ СС «Мертва голова» тощо).

²⁴ Балдаев Д. Татуировки заключенных (альбом ветерана МВД, 1948-2000 гг.) Издательство: СПб., Лимбус Пресс, 2006, 168 с.

²⁵ Форум сайту REIBERT.info/http://reibert.info/forum/showthread.php?t=16473.

REFERENCES

- Baldaev, D. (2006). *Tatuirovki zaklyuchennyih* (albom veterana MVD, 1948–2000). SPb: Limbus Press. [in Russian].
- Forbes, R. (2006). *For Europe: The French Volunteers of the Waffen-SS*. London, Helion & Co Ltd, 2006. [in English].
- Lepre, George. (1997). *Himmler's Bosnian Division: The Waffen-SS Handschar Division 1943–1945*.
- Kurushin, M. Yu. (1999). *Stalnyie grobyi Reyha*. M.: Veche, 1999. [in English].
- Mednikova, M. B. (2007). *Neizgladimyye znaki. Tatuirovka kak istoricheskiy istochnik*. SPb.: Yazyiki slavyanskoy kulturyi. [in Russian].
- Zagorulko, M. M. (Ed.) (2000). *Voennoplennyye v SSSR. 1939-1956. Dokumenty i materialy*. Ed. M. M. Zagorulko, S. G. Sidorov, T. V. Tsarevskaya. M.: Logos. [in Russian].
- Zalesskiy, K. (2004). *SS. Ohrannyye otryady NSDAP*. M.: Yauza, Eksmo. [in Russian].
- Zolotarev, V. A. (Ed.) (1996, 1999, 2002). *Russkiy arhiv: Velikaya Otechestvennaya vojna. Inostrannyye voennoplennyye vtoroy mirovoy voynyi v SSSR*. T. 24 (13). M.: TERRA. [in Russian].

Volodymyr Levykin,

Cand. of Hist. Sciences (Ph. D. in History),

M. S. Hrushevski-Institute of Ukrainian archeographie
and souce studies NAW Ukraine
(Kyiv, Ukraine), levykin@i.ua

TATTOOS OF GERMAN AND JAPANESE PRISONERS OF WAR

Some aspects of tattoo history in the Third Reich troops are considered in the article. The reasons of appearance of the SS soldiers' tattoos, their features and consequences for their owners are investigated. The pictures of memorable tattoos of the Wehrmacht soldiers (copied in the Soviet captivity) are presented and the reasons for their occurrence are shown.

Keywords: tattoos, SS troops, prisoners of war, captivity.